

Hur lyckas Finland med omställning till hållbarhet?

Gränsen är naturen och kraften människan

Utvecklingen av vårt nordiska välfärdssamhälle kräver att vi snabbt kommer i kapp hållbarhetsunderskottet, dvs. omställningen till hållbarhet. För tillfället är vår sociala och ekologiska skuld mer ansträngd än den ekonomiska. Med hjälp av en dubbelstrategi för omställning till hållbarhet lyckas vi trygga förutsättningarna för vår välfärd. Vi ökar medborgarnas förutsättningar för välfärd genom att investera i basservice, aktivt agerande, inlärningsförmåga och allmänbildning, samtidigt som vi gallrar bland de samhällets strukturer och förfaringssätt som överskrider jordens bärkraft. Det hör till statsförvaltningens väsentliga uppgift att ställa upp bindande mål och samtidigt styra omställningen på ett rättvist sätt som främjar delaktighet.

Rekommendationer till statsförvaltningen om effektiv omställning till hållbarhet

Åtgärder som kan vidtas omedelbart och enkelt

Skadliga subventioner avskaffas och de riktas om, och nya verksamhetsmodeller för hållbar ekonomi tas i bruk. Till exempel:

- Parallellt med BNP-mått tas indikatorer för övergripande hållbarhet i bruk.
- Subventioner som är skadliga för miljön avskaffas.
- Skattelättnader för onoterade bolags utdelning avskaffas.

Åtgärder som är svårare att vidta och som kräver tid

Rättsligt bindande och konkreta gränser för överkonsumtion och ojämlikhet sätts upp. Till exempel:

- I samband med förvaltning och beslutsfattande fästs bättre vikt vid medborgarnas initiativ om hållbarhet med hjälp av nya former för delaktighet, såsom medborgarråd.
- Statsförvaltningen omorganiseras för att motsvara kraven på omställningen till hållbarhet.
- Genomgripande hållbarhetskompetens av myndigheterna krävs.
- Framtidsutskottets ställning stärks till ett barn och framtidsutskott för att säkerställa kommande generationers rättigheter.

Åtgärder som förutsätter internationella förhandling och fördrag

Strukturerna för ekonomisk styrning omarbetas med hjälp av transnationella förhandlingar. Till exempel:

- Företagens och privatpersoners gränsöverskridande skatteflykt begränsas.
- Användningen av naturresurser och miljöbelastning prissätts, till exempel genom att skattebelägga internationell flygtrafik.

Finländarna måste anpassa välfärdssamhället inom planetens gränser

Det finländska välfärdssamhället har nått en ålder som kräver totalrenovering. När välfärdsstaten byggdes upp ökade aktiviteten och kompetensen, och tekniken utvecklades, men samtidigt förbrukades naturresurserna allt mer. Samhällsmodellen har byggts upp utifrån utgångsläget under senaste sekel. Det ger oss inte möjlighet att effektivt och jämlikt möta den uppsättning kriser som vi nu står inför och som grundar sig på skadliga förändringar av miljön, sinande naturresurser, ojämlikhetsutveckling och ökad instabilitet.

Både inhemska och globala studier påvisar tydligt att målen för hållbar utveckling inte kan uppnås om vi fortsätter i nuvarande takt. Förutsättningarna för att trygga vår välfärd kräver förmåga att identifiera och lösa akuta kriser. Samtidigt måste man konsekvent uppmärksamma de viktigaste långsiktiga problemen, såsom ojämlikhet, förändringen av klimatet eller missbruk av information. Så som föregångare för hållbar utveckling har Finland en möjlighet och en skyldighet att identifiera problemen i dagens uppfattning om välfärd.

ANSATSER FÖR BESLUTFATTANDE ENLIGT EN NY UPPFATTNING OM VÄLFÄRD

- **Människornas hälsa och välbefinnande är den viktigaste målsättningen för ekonomin.** Utan välmående människor som är kompetenta och beredda på förändringar har samhället inte resurser att omstrukturera verksamheten.
- **Allmänbildning och en rik kultur är den mänskliga grunden för hållbarhet.** Genom dessa skapar vi ett engagerat agerande och på bred front godkända metoder för att genomföra omställningen till hållbarhet.
- **I stället för att eftersträva tillväxt av bruttonationalprodukten ska man försöka uppnå en bättre kvalitet av ekonomin eftersom ekonomisk tillväxt inte alltid förbättrar välfärden.** Ekonomisk tillväxt som mäts i BNP kan förstöra miljön, öka hälsoproblem, ackumulera utsatthet och orimligt gagna ett fåtal. En kraftigare ojämlikhet kan underminera demokratin då förmögenhet som koncentreras till ett fåtal människor ger makt även förbi den demokratiska processen.

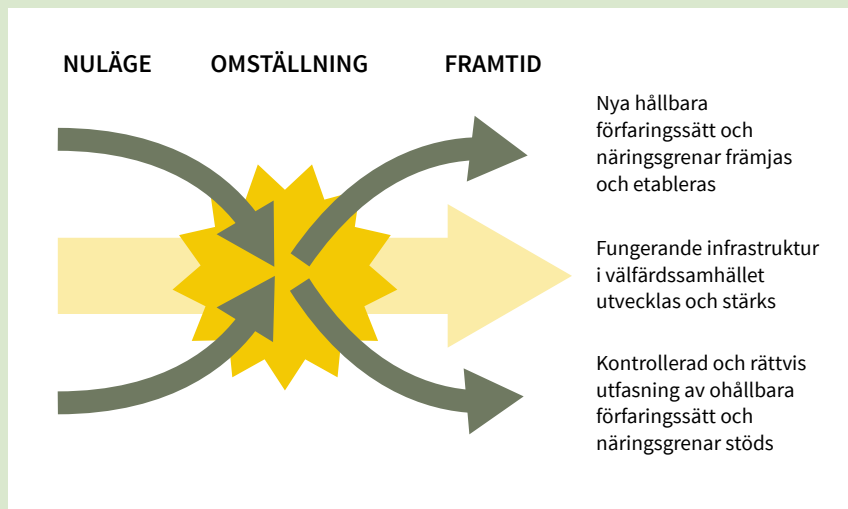
Ändå måste finländarna anpassa sig och bereda sig på många pågående globala förändringar. Det är dock möjligt att bevara kärnan i välfärdssamhället med hjälp av en målinriktad, konsekvent och snabb politik som har omställningen till hållbarhet som mål. En kontrollerat genomförande av omställningen till hållbarhet kräver förändringar av många tankemodeller, handlingsätt och strukturer. En ny form av kompetens behövs i samband med omställningen till hållbarhet. Beslutsfattarna måste anpassa ekonomin inom naturresursernas gränser och ekosystemens bärkraft. Samtidigt

måste man hitta nya sätt att finansiera den basservice som medborgarna behöver. Omstruktureringen av affärsverksamheten och industrin ska baseras på miljömässig hållbarhet. Förutom tekniska innovationer behövs sociala innovationer, såsom strukturer som reglerar en hållbar affärsverksamhet. Diskussionen om den ekonomiska politiken ska vara öppen och kunna bemöta klimatförändringen, förlusten av biologisk mångfald och andra globala risker. Parallellt måste man beakta lokala bekymmer, forskningsbaserat och samtidigt uppbygga en gemensam förståelse.

TABELL 1. Förslaget från expertpanelen för hållbar utveckling som indikator för genomgripande hållbarhet. Indikatorerna kan omedelbart tas i bruk och grundar sig på befintliga data och data som kontinuerligt uppdateras. De centralaste nyckelindikatorerna är skrivna med fet stil. Källa: Expertpanelens för hållbar utveckling bakgrundspromemoria, 2024 ([läs här](#) på finska).

EKOLOGISK HÅLLBARHET	SOCIAL HÅLLBARHET	EKONOMISK HÅLLBARHET
Materiellt fotavtryck	Andelen fattiga av befolkningen	Bruttonationalprodukten
Slutlig konsumtion av energi	Dödligheten bland barn under fem år	Ginikoefficienten
Utsläpp av växthusgaser	Självordsfrekvens	Sysselsättningsgrad
	Unga som står utanför utbildning och arbetspraktik	

FIGUR 1. Dubbelstrategi för omställning till hållbarhet

Omställningen till hållbarhet kräver av politikerna beslut som stöder utveckling av ny praxis och teknik och snabba stimuleringsåtgärder för att de ska tas i bruk och etableras. Det krävs även politiska beslut och följdriktig reglering för att förhindra att nya skadliga förändringar får grogrund. En lika viktig del av omställningen till hållbarhet är avveckling av etablerade föraringssätt som överbelastar miljön eller socialt ohållbara förfranden och tekniker, till exempel livsmedel- och trafiksystem som grundar sig på fossil energi. Ifrågasättande av lösningar som optimerats för dagens förhållanden kräver visionärt mod. Det är nödvändigt att kunna bemöta kritiken från

dem som är tvungna att avstå från sina förmåner och att genomföra lösningar på ett rättvist sätt. Människans förmåga till ändring i samband med omställningen stöds med hjälp av utbildning och genom att ge människorna möjlighet att påverka beslut som gäller dem. Många av dagens områden inom det finländska samhället kvarstår och stärks ytterligare vid en lyckad omställning till hållbarhet. Exempel på dessa är ett högklassigt utbildningssystem, en hälso- och sjukvård för alla, fungerande demokrati och tillit och jämlikhet mellan människorna som höjer förmågan till flexibilitet i samhället.

Ett engagerande ledarskap skapar hållbarhetskultur

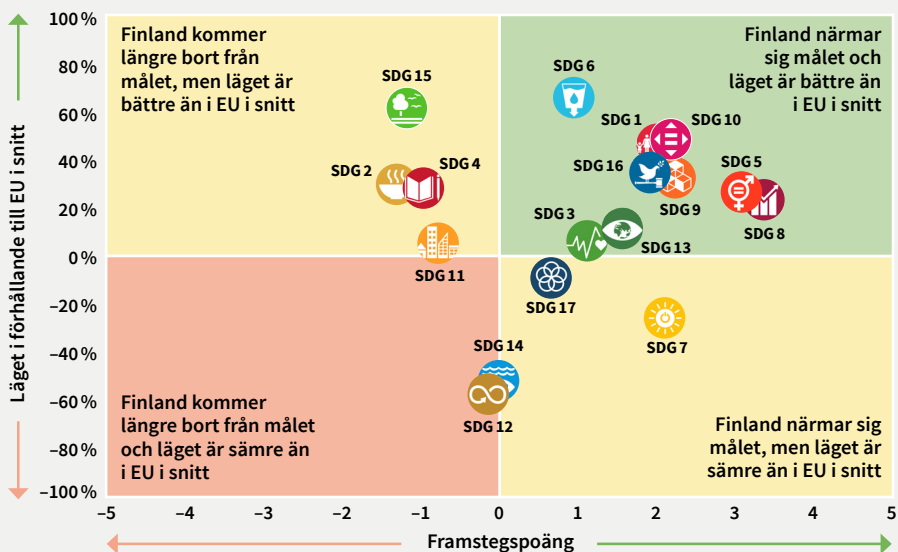
Finland har redan i decennier genomdrivit en politik för hållbar utveckling som utarbetat strategier, följt upp utvecklingen i samhället och eftersträvat att främja hållbarhet med hjälp av olika initiativ. Vår framgång i många internationella jämförelser av hållbar utveck-

ling avslöjar att de flesta sociala mål för uppbyggande av en välfärdsstat också har främjat mål för en hållbar utveckling. Vår välfärd grundar sig dock på en alltför stor förbrukning av naturresurserna och därför behöver vi nya metoder för att producera välfärd.

FIGUR 2. Finland som ett land som uppnår målen för hållbar utveckling.

Källa: Eurostat 2023.

Finland har förbundit sig att uppnå FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling före 2030. Jämfört med övriga EU-länder klarar sig Finland bättre i fråga om främjande av sociala mål, men det krävs mer målinriktade insatser än i nuläget för att nå miljömålen.

SDG1 Ingen fattigdom

SDG2 Ingen hunger

SDG3 God hälsa och välbefinnande

SDG4 God utbildning

SDG5 Jämställdhet

SDG6 Rent vatten och sanitet för alla

SDG7 Hållbar energi för alla

SDG8 Anständiga arbetsvillkor och

ekonomisk tillväxt

SDG9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur

SDG10 Minskad ojämlikhet

SDG11 Hållbara städer och samhällen

SDG12 Hållbar konsumtion och produktion

SDG13 Bekämpa klimatförändringarna

SDG14 Hav och marina resurser

SDG15 Ekosystem och biologisk mångfald

SDG16 Fredlika och inkluderande samhällen

SDG17 Genomförande och globalt partnerskap

Finlands politik för hållbar utveckling har inte varit tillräckligt effektiv. Sektoröverskridande kraft till förändring har saknats, och beslutsfattarna har i det avseendet inte kunnat visa tillräckligt ledarskap.

Politik för hållbar utveckling ska främjas samtidigt på flera nivåer. För det första behövs juridiskt bindande reglering för att genomdriva EU:s miljömål – klimat, biologisk mångfald, förebyggande av föroreningar – och lagstiftning som främjar cirkulär ekonomi. Dessa säkrar att en miniminivå av hållbarhet uppnås. För det andra ska prismekanismen utvecklas för att blir mer omfattande än i nuläget för att marknaden ska kunna beakta all väsentlig social och ekologisk nytta

och skada. Förutom dessa behövs informationsstyrning såsom rekommendationer, frivilliga produktmärkningar, utbildning som förändrar tänkesättet och höjer medvetenheten och inläring av nya färdigheter.

Omställningen till hållbarhet ska öka insikten och aktivt agerande. Strukturer och rutiner ska ändras så att människor och företag har möjlighet att problemfritt, till och med obemärkt, främja hållbarhet i vardagen.

För att leda omställningen till hållbarhet krävs samtidigt förmåga att engagera i önskad verksamhet och sätta upp gränser för skadlig verksamhet. Det finns mycket vetenskapsbaserad information om gränser och politiskt uppställda mål.

JORDENS GRÄNSER HÅLLER PÅ ATT ÖVERSKRIDAS

- Gränsen för 1,5 graders global uppvärmning som ställs upp för att förhindra de största riskerna redan har överskridits.
- Utarmningen av biodiversiteten gick inte att stoppa före den uppställda tidsgränsen 2010 och 2020, och med dagens verksamhet lyckas vi inte heller nå målen före tidsgränsen 2030. Det räcker inte heller med att enbart minska utarmningen av biologisk mångfald, utan återställning av naturen är också nödvändigt.
- Jämfört med Europa är förbrukning av råmaterial per capita störst i Finland, och till exempel i fråga om återvinning av plast når vi endast upp till hälften av vad som ställs upp som mål.

Många förändringar av livsstilen och konsumtionen som främjar omställningen till hållbarhet **förbättrar individernas och samhällets hälsa och välbefinnande.**

Det finns många oanvända metoder för att främja omställningen till hållbarhet och för att engagera människor. Ett av de stora hindren i omställningen till hållbarhet är missuppfattningen om att andra människor inte är intresserade eller villiga att agera. I verkligheten har omställningen till hållbarhet brett stöd i Finland såväl som globalt. Av det egna landets beslutsfattare önskar man sig fler åtgärder till exempel för att främja miljön.

För att främja en förändring av systemet är det väsentligt att bemöta och identifiera anknytande svårigheter och utmaningar. Många förändringar av livsstilen och konsumtionen som främjar omställningen till hållbarhet förbättrar individernas och samhällets psykiska och fysiska hälsa och välbefinnande.

En mycket varierande grupp aktörer kan främja omställningen till hållbarhet: konsumenterna och medborgarna genom egna beslut, experter i sitt arbete och anställda genom sina dagliga modeller för verksamheten, kommunerna och övriga organisationer genom eget agerande och samarbete med konsumenterna och det allmänna.

I omställningen till hållbarhet behövs engagerande och rättvist agerande som förutsätter ändringar av många spelregler som föreskrivs i lagstiftningen. Politik för hållbar utveckling ska stärkas på ett sådant sätt att hållbarhetsbedömning utgör kärnan i lagberedningen. Av central vikt är att gränser upprättas för ekologisk och social hållbarhet och inom ramarna för dessa ställs övriga förpliktelser och mål som föreskrivs i lagstiftningen.

Ett genuint beaktande av framtidssynvinkeln och hållbarhetsfrågor i samband med lagstiftning kan genomföras till exempel genom att stärka framtidsutskottets roll. Därutöver behövs samarbete mellan olika ministerier, sektorer och program. Vid behov är en fundamental omstrukturering av dagens strukturer och förfaranden nödvändig till exempel genom att omarbeta nya verksamhetsområden för ministerierna.

Friktionen i genomförandet kan minskas genom att ställa upp tydliga mål och tidsscheman, presentera konkret ömsidig nytta samt modigt behandla även motstridiga mål och skyldigheter.

En omriktning av beskattning och subventioner stärker den offentliga ekonomin

För att välfärdsstaten ska kunna utvecklas till ekologiskt hållbar krävs förändringar i finansieringen av statsfinanserna. Staten måste avstå från några finansieringskällor, rikta om finansieringen och ta i bruk helt nya finansieringskällor. Linjär ekonomi eller produktion och affärsverksamhet enligt fossil ekonomi ska beskattas mer än produktion enligt cirkulär ekonomi eller koldioxidsnål produktion.

Exempelvis skatteinkomster från användningen av fossila bränslen upphör helt när förbränningen av olja, stenkol och naturgas till energi upphör. Därför är det, i synnerhet avseende trafiken, nödvändigt att övergå från beskattning av bränsle till annan styrning, såsom beskattning som grundar sig på innehav av personbil, dess vikt, användningsplats eller körsträcka.

I en snabbt föränderlig omvärld behövs kontinuerlig omprövning av finansieringskällorna för den offentliga ekonomin för att säkerställa ett tillräckligt täckande skatteunderlag. Samtidigt styrs utvecklingen i önskad riktning. Genomdrivandet av omställningen till hållbar-

het kräver och möjliggör också ibruktage av helt nya källor för finansiering.

På kort sikt är det möjligt att avstå från subventioner som skadar miljön och som skapar social ojämlikhet, men totalt sett är de rätt marginella. På längre sikt kan nya källor för finansiering skapas genom att omstrukturera beskattningen, men det kräver ofta internationella fördrag, till exempel för att minska skatteflykt och grå ekonomi. De allra största kostnadsbesparingarna i omställningen till hållbarhet uppkommer via förebyggande. Det är mycket billigare att förebygga problem som uppkommer till exempel genom stillasittande, ohälsosam kost och förlust av biologisk mångfald än att försöka korrigera dem i efterhand.

Av tabellen två framgår en sammanställning av exempel av varierande nationella åtgärder med hjälp av vilka det är möjligt att främja omställningen till hållbarhet och samtidigt sanera ekonomin. Strukturella förändringar och innovationer som omställningen till hållbarhet medför, möjliggör, i synnerhet på långsikt, avsevärda finansiella besparingar och förebyggbara kostnader.

TABELL 2. Exempel på möjligheter att finansiera omställning till hållbarhet.

Källa: Expertpanelens för hållbar utveckling bakgrundspromemoria, april 2024 (läs här på finska).

	ÅTGÄRD	BESKRIVNING	ÅRLIG STORLEKSORDNING (€) OCH EFFEKTENS ART
Förebyggande av utgifter	Kostnader för örörlighet	Utvecklande av gång- trafik, cykeltrafik och kollektivtrafik. Motion på arbetsplatsen, i skolan och i vardagen.	Flera miljarder (sparpotential)
	Kostnader för psykiska störningar	Förebyggande mental- vårdstjänster, rehabilite- ring inkl. grön omsorg.	Flera miljarder (sparpotential)
	Kostnader som klimatförändringen medför	Förebyggande och anpass- ning: Till exempel skador till följd av översvämning och stormar, global migra- tion, risk för sjukdomar	Flera miljarder (sparpotential i synnerhet på långsikt)
	Kostnader som utarmningen av biodiversiteten medför	Skydd av miljön. Åter- ställning av ett försvagat ekosystem, ersättande av ekosystemtjänster med tekniska lösningar.	Flera miljarder (sparpotential i synnerhet på långsikt)
Täckande finansieringsgrund och nya finansieringskällor	Kapitalbeskattning som utjämnar förmögenhetsfördel- ningen	Kapitalbeskattning, överlåtelseskatt på värdepapper, höjd kapital- inkomstskatt	En miljard (ökning av skatteintäkter)
	Bredare skatteun- derlag i synnerhet utgående ifrån hälsa och miljö	Energiskatt på vedeldning, hälsorelaterad skatt på användning av socker, salt och fett	Hundratals miljoner (ökning av skatte- intäkter)
	Försvårande av skatteflykt och aggressiv skatte- planering	Utflyttningsskatt, effektivi- serad bekämpning av grå ekonomi	Hundratals miljoner (ökning av skatte- intäkter)

>>

	ÅTGÄRD	BESKRIVNING	ÅRLIG STORLEKSORDNING (€) OCH EFFEKTENS ART
Omriktande eller minskning av direkta subventioner och avskaffande av skattelättnader	Jordbruksstöd	Omarbetande av arealbaserade stöd och nationella subventioner utifrån miljöaspekter	En miljard (subventionerna riktas om)
	Subventioner till trafiken	Subventioner för flygtrafik, vatten- och landtransport, överkompensering av avdrag för arbetsresor	Hundra miljoner (besparingar från nedskärning av subventioner)
	Beskattningsav företag	Avskaffande av skattelättnader för onoterade bolags utdelning och finansieringssektors frihet från omsättningsskatt	Hundratals miljoner (ökning av skatteintäkter)

Källor och litteratur

- Andre P. ym. 2024. Globally representative evidence on the actual and perceived support for climate action. *Nature Climate Change* 14: 253–259. [Läs här](#)
- EEA 2024. Delivering justice in sustainability transitions. European Environment Agency. Briefing 29.2.2024. [Läs här](#)
- Eurostat 2023. Sustainable development in the European Union – Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context – 2023 edition. Eurostat. [Läs här](#)
- Expertpanelen för hållbar utveckling 2020. Sex vägar till hållbarhet: utgångspunkten förfrämjande av en systematisk omställningen till hållbarhet i Finland. [Läs här](#)
- Expertpanelen för hållbar utveckling 2022. Positiv framtid för Finland: Ny positiv framtidsbild för ett hållbart Finland behövs, visar forskning. [Läs här](#)
- Expertpanelen för hållbar utveckling 2024. Mätare för hållbar ekonomi för Finland. Hållbarhetspanelens bakgrundspromemoria 1/2024. [Läs här](#) (på finska)
- Expertpanelen för hållbar utveckling 2024. Hur finansieras hållbarhetsbrytningen? Hållbarhetspanelens bakgrundspromemoria 2/2024. [Läs här](#) (på finska)
- GSDR 2023. Global Sustainable Development Report 2023. United Nations. [Läs här](#)
- Haila, K. ym. 2023. Utvärdering av implementering av Agenda2030 i Finland. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2023:8. [Läs här](#)
- Hebinck, A. ym. 2022. An actionable understanding of societal transitions: the X-curve framework. *Sustainability Science* 17: 1009–1021. [Läs här](#)
- Linnanen, L. & Kentala-Lehtonen, J. 2023. Kuuden ministeriön malli varmistaisi kestävyysmurroksen. Expertpanelen för hållbar utveckling blogg 31.5.2023. [Läs här](#)
- Pouta, E. ym. 2023. Assessing the economics of biodiversity in Finland: National implications of the Dasgupta Review. *Publications of the Ministry of the Environment* 2023:4. [Läs här](#)
- Robeyens, I. 2024. *Limitarianism. The Case Against Extreme Wealth*. Penguin Books.
- Soininen, N. ym. 2021. A brake or an accelerator? The role of law in sustainability transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 41: 71–73. [Läs här](#)
- UN 2023. Sustainable Development Goals Report 2023. United Nations. [Läs här](#)
- WEF 2024. Global Risk Report 2024. World Economic Forum. [Läs här](#)

Expertpanelen för hållbar utveckling är ett oberoende expertorgan som stöder beslutsfattande med effekt på hållbar utveckling samt samhällsdebatt i Finland. Panelen skapar vetenskapsbaserad förståelse och främjar samordning av miljöfrågor, ekonomiska och sociala frågor.

Panelmedlemmar

Lassi Linnanen (ordförande)
Anna-Maria Teperi (vice ordförande)
Leena Aarikka-Stenroos
Minna Halme
Jouni J.K. Jaakkola
Minna Kaljonen
Päivi Kinnunen
Mikko Mönkkönen
Ilkka Rätinen
Arto O. Salonen
Katriina Siivonen
Katriina Soini
Niko Soininen
Reetta Toivanen

Samordning av Expertpanelen för hållbar utveckling

Johanna Kentala-Lehtonen, Jari Lyytimäki,
Juulia Hassinen, Satu Aavanranta

I policyrekommendationen ingår podcast- och bloggserien *Mikä kestää?* som publicerades våren 2024 och som finns på Expertpanelen för hållbar utvecklings hemsida.

www.kestavvyyspaneeli.fi/sv/

Expertpanelen för hållbar utveckling Helsingfors 2024

Referenshänvisning:
Expertpanelen för hållbar utveckling (2024).
Hur lyckas Finland med omställningen till hållbarhet? Naturen är gränsen och människan kraften. Expertpanelen för hållbar utveckling policyrekommendation 1/2024.

Layout: Annika Roitto/Stilla Creative Oy Ab

CC BY-SA 4.0

ISBN 978-952-65492-0-0